

Йорданка Захариева

Университет по библиотекознание и
информационни технологии
София, България

Рецензии и обзори

Л. Крумова-Цветкова, Д. Благоева, С. Колковска, Е. Пернишка, М. Божилова, „Българска лексикология и фразеология“, София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2013, 788 стр.

През 2013 г. излезе от печат тритомно издание, озаглавено „Българска лексикология и фразеология“ (София, Акад. изд. „Проф. М. Дринов“), което е резултат от проекта „Комплексно изследване на българската лексика и фразеология като част от културното наследство и националната идентичност“, финансиран от Фонда за научни изследвания. Научен ръководител е проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова. Оценявам този труд високо: той е своеобразен отговор на академичните учени за посегателствата към интелектуалния труд, към внушаваното от десетилетия обезценяване на заниманията им в ерата на глобализацията, дигитализацията и информационно-комуникационните технологии, към опитите на посредствеността да се окичи с авторитетността на академично излъчване. Той е още едно потвърждение, че академичната наука има място в съвременното общество, че академичните занимания са преди всичко призвание. Текстовете от този тритомник показват, обобщават и интерпретират съвременното състояние на българската лексиколожка и лексикографска наука, нейните постижения, търсения, проблематизирания. В центъра е поставен човекът и неговата способност за о-значаване. В теоретичен аспект интерпретацията на българската лексикална система не е просто подчинена на понятийния лексиколожки инструментариум. Разкрити са лексикални специфики, с което теоретичният поглед към българската лексикална система е значително обогатен въз основа на синтез от изследванията по проблематиката от последните 50 години. Обхватът, мащабността на замисъла и актуалността превръщат академичния тритомник в представителен за българското езикознание и изключително полезен за лекционни курсове във висшите училища.

Този **вече наличен** теоретичноописателен труд представя на високо равнище изследванията по българска лексикология, свързани с историята, националната култура и мисъл, и приобщава теоретичната българска лексикография към образците на световно равнище. Целите и задачите на труда, поставени в увода (с. 18–20), са изпълнени по начин, който предизвиква респект с мащабността си, с обработката на информацията от частните изследвания и с представянето на една относително пълна картина на разбирането за съвременна българска лексикология. Съвсем своевременно е припомнено, че езикът е полифункционална система. Ще

си позволя да перифразирам Ю. Лотман, който отбелязва, че дори и да не желаем да си признаем, факт е, че ние, хората, живеем в свят от думи, потопени сме в този свят от думи. Ще си позволя също да цитирам и припомнените от авторския колектив думи на Б. Цонев, че „Езикът е обща ризница на всички знания на един народ..., обща ризница на човешкото знание“, те подсказват, че авторите са с ясно съзнание за отговорността си пред обществото и пред българската наука и с ясна визия, когато се захващат да изпълнят заявена цел.

Първият том – „Българска лексикология“ (ISBN 978-954-322-702-0), под научната редакция на чл.-кор. проф. д.ф.н. Емилия Пернишка и проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова, обобщава теоретичните постановки по отношение на лексикалната система на българския език, нейните характерни черти и специфики въз основа на изследванията от последния половин век. Акцентът обаче е насочен и върху новите явления и интерпретирането им в контекста на съвременните лингвистични теории. Томът включва четири основни дяла, а авторският колектив е от пет души, които заслужават адмирации за техния труд: Ем. Пернишка, Л. Крумова-Цеткова, М. Божилова, Д. Благоева, С. Колковска.

Работата върху първия дял „Формиране и развитие на българската лексикална система“ (с. 33–214) е дело на проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова: коректно академично историческо описание на процесите на формиране и развитие на лексикалната система, периодизирането ѝ и динамиката в нея, характеризирането ѝ откъм произход. Този дял е изключително полезен за читатели с хуманитарни интереси, тъй като синтезирано, ясно и последователно е проследено и обобщено многовековно развитие.

Вторият дял – „Динамика и иновационни процеси в българската лексика в края на XX и началото на XXI век“ (с. 215–394), е съвместна разработка на доц. д-р Диана Благоева и доц. д-р Сия Колковска и по същество е насочен към анализ на проявите на лексикалната неология, чиито свидетели сме всички ние. Интересът към тези процеси днес е изключително голям. Направено е теоретично разграничаване между неологизъм и оказионализъм. След анализ на пътищата за проникване на неологизмите авторките разглеждат основните езикови тенденции, които се проявяват в съвременната българска лексика.

Третият дял проблематизира върху аспекти на лексикалната семантика. Автор на тази част – „Лексикална семантика. Структурно-семантични особености на българската лексика“ (с. 395–592), е чл.-кор. проф. д.ф.н. Емилия Пернишка. Централна тема е интерпретирането на концепта като познавален и лингвокултурен феномен, концентрирал в себе си виждането на народа при означаването на извънезиковия свят, стихийното му познание и опитностите му, историческата му памет. Анализирани са аспекти на номинацията, видовете и категориите ѝ. Представена е концептуално-семантична класификация на българската лексика, включваща няколко основни полета (сфери): природа и природни явления, човек, бит, обществен живот, култура и изкуство, образование (наука, знание) и психически живот. Само занимаващите се с тази проблематика са наясно какви масиви от информация е нужно да се обработят, за да се достигне до природата на езиковия концепт и сферата му. Последната част разглежда парадигматичните отношения между лексемите. Този трети дял показва, че има сериозни изследвания върху българските концепти.

Четвъртият дял от първия том – „Прагматична и стилистична характеристика на българската лексика“ (с. 593–767), е написан от доц. д-р Мая Божилова, авторитетна изследователка с блестящи идеи и интерпретации, преодоляващи дискуссионни противоречия между стилистиката, социолингвистиката и прагма-

тиката като лингвистични направления. След интегрален анализ българската лексика е „разпределена“ в 3 класификационни блока: типология на прагматичните лексикални значения, типология на конотациите, класификация на стилистично маркираната лексика. Засегната е темата за лексикалната и стилистичната норма, като се търсят когнитивните основания. Аспектът на лексикографията като лексикална прагматика разглежда за пръв път лексикографската обработка на думата като изследователска научна (прагматична) стратегия, а речникът се интерпретира като първият информационен модел на естествения език.

Вторият том на колективния труд „Българска лексикография и фразеология“ представя обобщение на дългогодишните авторски изследвания на проф. д.ф.н. Стефана Калдиева-Захариева върху фразеологията, съотв. озаглавен „Българска фразеология“ (ISBN 978-954-322-699-3). Първата част от този том включва теоретичната академична обосновка за самостоятелността на тази лингвистична дисциплина, имаща история в българското езикознание. Втората част представя разработка въз основа на фразеологични единици в съпоставителен план върху две теми. Първата е темата за Библията, а втората е свързана с представите за екзистенцията: *смърт* и представите ѝ (основно като действие), *душа* и представите ѝ (самостоятелна, животоподдържаща, движеща се, предимно течна субстанция и по-рядко – газообразна), *живот* и представите за него (като съществуване – ограничено и кратко, в обкръжаваща реалност: тази на Земята (с. 303), като противоположност на смъртта, като момент от непрекъснатия природен кръговрат, включващ смъртта като част от живота, като продължение на живота в друго пространство. Двете теми кореспондират успешно помежду си, а интерпретирането на фразеологичните единици в тези контексти разкрива когнитивната значимост на изследваните елементи. Авторката неслучайно задава един същностен въпрос, който все по-често ще се чува, а именно – дали наивната езикова картина за света е наистина *наивна*. Той е провокиран от „наивността“ на езиковите факти, напр. в разбирането, че животът е път към поставена цел. Много народи свързват представите за щастлив живот с богатството. Тук се включва и метафориката на дрехата особено чрез фразеологизмите, свързани с лексемата *риза* и синонимите ѝ. Безспорно тази метафорика на дрехата и връзката ѝ с фразеологията предполага самостоятелно изследване, но също така следва да се отбележи, че в основата ѝ стои предпазната (защитната), информиращата и конструиращата функция на форемните единици (думите за дрехи). Изводът въз основа на съпоставителен материал от руски, хърватски, румънски, френски фразеологични единици, а именно – „българската представа за живота е представата и на други народи“ (с. 316), е по-скоро частично верен по отношение на изследвания езиков материал. Ако към фразеологичните единици се прибавят паремите, се оказва, че в представите за живота на другите народи са налични и други значими „параметри“ като огън, вода, жена. Разбира се, последното следва да се разбира по-скоро като покана към младите изследователи: въз основа на наличните изследвания по българска фразеология да продължат да изучават българската езикова картина за света не само откъм специфики, откъм различие, но и откъм съвпадане с представи от езиковите картини на другите народи. И точно този аспект на близост (еднаквост) е отбелязала проф. Ст. Калдиева-Захариева: не само „другостта“ и „идентичността“, но и сходствата (близостта, еднаквостта) са от изключително значение за разбирането на езиковия свят.

Третият том, озаглавен „Проблеми на общата лексикология“ (ISBN 978-954-322-672-8), е авторска разработка на проф. д.ф.н. Ив. Касабов. В първата част се разглеждат системно-структурни аспекти на лексикологията (думата като езиков

знак, семантичните ѝ характеристики, лексикалните значения и т.н.). Във втората част е представен семиотичен модел на думата знак. Трудът завършва с „препратка“ към взаимодействията, имащи отношение към социолингвистичните аспекти (идиолектно, социолектно, риторично, езикова култура, просторечие, кич). Тук ми се ще да отбележа завършека на монографията: „интернет постепенно се превръща от тотално (цивилизационно) мултимедийно средство за масова комуникация в международна масова (популярна) култура, устремно развиваща се в посока на свеждането на музиката към караоке и поп-фолк, журналистиката – към папарашка псевдо-репортажност, киното – към кичозно-рекламни или наивно-предизвикателни битовистично-еротични клипове от типа домашно видео, театърът – към дилетантски улични пърформанси и текстовете – към псевдо-фолклор в стил анонимен пачуърк-бриколаж, а нормалното езиково общуване – към улично просторечна лингва франка, водеща към бъдеща пиджинизация и креолизация с претенции за езикова интелектуализация чрез софистицирана „интернационално-унифицирана“ терминологизация“ (с. 256–257).

Този последен абзац описва **всичко** онова, **което не е този тритомник**. И читателят с трайни интереси към проблематиката ще има възможността да научи нещо ново за българските изследвания по лексикология, нещо сериозно за българската дума и за българския езиков свят. Строгостта, сериозността и „тежестта“ на академичния изказ в този труд са великолепно синхронизирани с четивността и разбираемостта на текста, още едно доказателство за професионализма на авторите от научния колектив.

Публикувано: 30 декември 2014